

PŘÍNOS ČESKÝCH EMIGRANTŮ VE SPOJENÝCH STÁTECH LITERÁRNĚVĚDNÉ BOHEMISTICE

PAVEL TRENSKÝ

Literárněvědná bohemistika má v Americe krátkou tradici. Před 1. světovou válkou nenajdeme po ní téměř žádné zřetelné stopy. Byla zde sice snaha o udržování české kultury ze strany emigrantů, ale vybíjela se v zakládání tělocvičných spolků, amatérských divadelních souborů, v hudbě a publicistice. Vědecké směřování, pokud existovalo, se soustřeďovalo spíše v oblasti dějepisu. Čeština se vyučovala, ale většinou jen na základních a středních školách. I popularizačních spisů v anglickém jazyce bylo málo a jejich kvalita byla nevelká. Von Lützowova kniha *Bohemian Literature* (1899) byla nedostačující již v době vydání. Po 1. světové válce se zájem o českou literaturu poněkud zvýšil pod vlivem překladů her Karla Čapka a Haškova *Švejka*, ale jediný systematický výklad české literatury v angličtině po von Lützowově knize byl přehled Františka Chudoby *A Short Survey of Czech Literature* (1924). Až na konci třicátých let se situace začíná měnit pod vlivem politických událostí, které zvyšují všeobecný zájem o Československo ze strany jak starých emigrantů, tak rodilých Američanů. K značnému oživení přispěl příchod emigrantů nového druhu, kteří hledali politický azyl před nacismem. Mezi nimi byli i dva eminentní vědci: Roman Jakobson a René Wellek.

Jakobsona lze jenom podmíněně považovat za českého emigranta. Ačkoli měl český pas a téměř dvacet let žil v Československu, sám se nikdy nepřestal považovat za Rusa. Jeho přínos v dějinách české bohemistiky ve dvacátých a třicátých letech, kdy působil v Praze a Brně, byl ovšem obrovský. Po příchodu do Spojených států však přestal v tomto oboru publikovat a soustřeďoval se hlavně na lingvistiku, literární teorii, rusistiku a všeobecnou slavistiku. Jakobson napsal několik kratších statí, předmluv a notiček, ale jeho jediná větší práce v oboru bohemistiky byla *Moudrost starých Čechů* (1943). I když je v ní řada originálních momentů, dnes ji lze stěží číst bez značných rozpaků. Je totiž nesnesitelně zatížena protiněmeckou tendenčností: moudrost starých Čechů spočívala v jejich schopnosti odolávat německé politické a kulturní expanzi. Jakobson však propagoval v Americe teorii a praxi Pražského lingvistického kroužku a jako neobyčejně vlivný profesor pomáhal šířit vyučování českého jazyka a literatury na vysokých školách, podporoval všemožně publikační činnost v oboru bohemistiky. Jeho žena Svatava Pírková byla lektorkou češtiny

nejprve na Kolumbijské univerzitě, později na Harvardu, kde Jakobson pomáhal budovat katedry slavistiky. Pírková také psala články převážně popularizačního charakteru.

Přínos René Welleka byl daleko přímější, i když ani on se nikdy v emigraci naplno neangažoval jako bohemista. Po své emigraci do Spojených států v roce 1939 působil nejdříve jako profesor angličtiny a později srovnávací literatury a teorie literatury. Přestože se občas zúčastňoval velmi aktivně emigračního života (v šedesátých letech byl dokonce předsedou emigrační Společnosti pro vědy a umění – SVU), jenom občas se odtrhoval od svého hlavního vědeckého směřování. Jeho práce měly však v dějinách americké bohemistiky zvláštní význam nejen pro svou vysokou kvalitu, ale i proto, že byly napsány člověkem, jehož mnozí odborníci považovali za nejdůležitějšího literárního vědce na světě. Z tohoto důvodu se dostávaly do rukou i těch čtenářů, kteří neměli o českou literaturu speciální zájem.

Wellekovu emigrační publikační činnost v oblasti české literatury lze rozdělit do tří skupin: 1. Srovnávací studie *Bohemia in English Literature* (1943), která je vůbec nejdelší Wellekovou studií v oboru bohemistiky. 2. Krátké studie-přehledy, které jsou určeny hlavně nečeským čtenářům. Do této skupiny patří množství literárněhistorických hesel v encyklopediích a literárních slovnících,¹ ale jsou zde i čtyři podstatné články, které byly otištěny v odborných časopisech: *Twenty Years of Czech Literature: 1918-1938* (1939), *The Two Traditions of Czech Literature* (1943); *Modern Czech Criticism and Literary Scholarship* (1954) a *The Literary Theory and Aesthetics of the Prague School* (1969). 3. Čtyři víceméně polemicky zaměřené články, které byly napsány hlavně pro české čtenáře v emigraci: *Recent Czech Literary History and Criticism* (1963), *New Czech Books on Literary History and Theory* (1967), *Czech Literature: East or West?* (1969) a *Propagace české literatury* (1974).

Bohemia in English Literature je založena na neobyčejně důkladném, dá se říci až fanaticky detailním bibliografickém výzkumu, který Wellek podnikl v Britském národním muzeu během svého pobytu v Londýně. Autor zahrnuje do této studie jakoukoli zmínku o českých zemích v kronikách, náboženských spisech, cestopisech a v různých jiných žánrech od 10. až do konce 19. století. Jako vždy se Wellek nespokojuje s minuciózním popisem. Jde i o osvětlení některých složitých problémů, zvláště v době reformace. Je to literární komparatistika vysoké úrovně, ale svým tematickým významem stojí daleko za Wellekovou nejdůležitější předválečnou prací v oblasti bohemistiky *Mácha and English Literature* (1938), která se stala

¹ Čtyřicet hesel o českých autorech se nachází například v *Columbia Dictionary of European Literatures* (New York 1947).

v šedesátých letech po svém knižním vydání modelem pro mnohé americké komparatisty zabývající se slovanskými literaturami.

Studie *Twenty Years of Czech Literature: 1918-1938* byla napsána u příležitosti konce první republiky. Wellek zaznamenává rychlý úpadek vlivu předrevolučních autorů ve dvacátých letech, mezi nimiž byli i tak eminentní jednotlivci jako V. Dyk, A. Sova a J. S. Machar. Jako hlavní příčinu Wellek uvádí zvýšení zájmu o otázky společenské, odklon od subjektivismu a individualismu a nechuť k zastaralému, ornamentálnímu stylu. Wellek charakterizuje v mistrných zkratkách různé vývojové stupně poezie, prózy, dramatu i literární kritiky. Nejde ovšem o pozitivistickou citaci faktů, naopak, Wellek hodnotí jednotlivé směry a autory z vysloveně subjektivních pozic. Například Nezvala a poetismus vůbec hodnotí Wellek dost vlažně, a vidí v díle Halasové a Zahradníčkové ve třicátých letech umělecky vyšší druh poezie. Z prozaiků Wellek vyděluje V. Vančuru, I. Olbrachta, J. Durycha a K. Čapka, jehož románovou trilogii považuje za jeden z neúspěšnějších pokusů o filozofický román ve světové literatuře. *Švejk* hodnotí naproti tomu nízkou, nikoli však z morálních důvodů jako T. G. Masaryk, A. Novák a K. Čapek, ale z důvodů literárně estetických.

Studie *The Two Traditions of Czech Literature* ukazuje snad nejlépe, jak Wellek z původně v podstatě popularizačního úkolu vytvářel studie plně originálních průhledů. To, že Wellek odmítá v této studii Masarykův historiografický přístup, který ovlivnil řadu českých literárních vědců, jako byli například J. Vlček a J. Jakubec, kteří viděli dějiny české literatury jako odraz náboženských a politických konfliktů, a že se přiklání k tradici, kterou založili F. X. Šalda a Arne Novák, kteří zdůrazňovali především estetickou funkci literatury, sotva překvapuje. Wellek se však pokouší o vlastní periodizaci české literatury. Podle Welleka jsou její dějiny založeny na dialektické alternaci dvou tradic: jedna je racionalistická a pragmatická, a druhá estetická a idealistická. Wellek se snaží o zasazení celé problematiky do rámce evropských kulturních dějin, což vede často k překvapujícím paralelám.

Studie *Modern Czech Criticism and Literary Scholarship* byla napsána v době, kdy se těžiště Wellekova zájmu přesunulo do oblasti dějin literární kritiky, čehož výsledkem byla mnohosvazková studie *History of Modern Criticism*. Wellek evokuje s nostalgií dobu meziválečnou, "kdy kritici byli univerzitní profesori a univerzitní profesori kritici". Co upoutává pozornost hned na první pohled, je nevyváženost článku. Wellek přiděluje pojednání o F. X. Šaldovi sedm stránek z celkového počtu třinácti a ve zbývajících pěti se zmiňuje v jednom či dvou odstavcích o A. Novákovi, O. Fischerovi, F. Chudobovi, F. Götzovi, ale i o B. Mathesiovi, J. Mukařovském, V. Černém a jiných. Přestože dokáže říci o každém autorovi něco podstatného, studie se stává implicitním tributem Šaldovi, jehož Wellek považoval za jediného

českého kritika, který se blížil velikým evropským kritickým osobnostem. Wellekův obdiv je tím zajímavější, když si uvědomíme, že svým neakademickým temperamentem stál Šalda na zcela opačném pólu nežli Wellek.

Během svého pobytu v emigraci se Wellek často zabýval českým strukturalismem, jemuž přisuzoval důležité místo ve vývoji meziválečné literární vědy a estetiky. Studie *The Literary Theory and Aesthetics of Prague School* je jeho nejpodrobnějším pojednáním na toto téma. Wellek, který byl sám členem Pražského lingvistického kroužku, vyvrací pokusy J. Mukařovského nalézt domácí kořeny strukturalismu. Podle Welleka hlavním inspiračním zdrojem byli ruští formalisté, a to nejen v uveřejněných pracích, ale i na podkladu ústních informací, které dostávali čeští vědci od Romana Jakobsona ve dvacátých a třicátých letech. Mukařovského považuje Wellek přes jeho poněkud úzké, "provinční" literární zájmy za teoretika světového formátu. Jako kritik se Mukařovský pohyboval podle Welleka mezi dvěma extrémami, odvážným zevšeobecňováním a empirickou drobnokresbou. Mezi těmito dvěma póly se v jeho pracích něčeho nedostávalo, Mukařovskému chyběla podle Welleka citlivost, *einführung*, bez níž nemůže existovat kritika opravdu velkého stylu.

Předchozí studie byly s malými výjimkami založeny na studiu materiálu z doby předválečné. Částečně v souvislosti s jeho působením v SVU v šedesátých letech se Wellek začíná zabývat dobou poválečnou a pounorovou. Není náhodou, že tři ze zmíněných studií byly před otištěním předneseny na kongresech SVU. Jejich význam je dobově omezený. Byly to víceméně polemiky s marxistickou literární vědou, která ovládla české země od konce čtyřicátých let. Wellek rozlišuje mezi produkcí vysloveně dogmatickou, jako byly například *Dějiny české literatury* pod Mukařovského vedením, a studii, v nichž je marxistická ideologie uplatňována zdrženlivěji, jako například v *Umění románu* Milana Kundery. V *New Czech Books on Literary Theory and History* Wellek nalézá dokonce práce vysoké úrovně, jako například kompilaci *Poezie na předělu doby* Jiřího Brabce. Wellek však projevuje dost omezené pochopení pro atmosféru v Československu šedesátých let, kdy se kulturně politické těžiště přesunulo do časopisů a "neoficiálních" publikací. *Czech Literature: East or West?* je polemika proti doktríně pounorové marxistické literární vědy, podle níž česká literatura byla ovlivněna daleko více z Východu nežli ze Západu. Studie je rozvedena s obvyklou Wellekovou důkladností, ale zdůrazňuje v podstatě to, co musí být zřejmé každému vzdělanci. Snad nejcennější z těchto čtyř studií je česky napsaná *Propagace české literatury*, která vychází z přehledu překladů české literatury a literárněvědných prací, ale která vyúsťuje ve zkoumání problému místa literatury malého národa ve světě. Wellek zakončuje svou úvahu konstatováním, že v dějinách literatury to byla vždy jen silná osobnost, která vzbudila

zájem o literaturu malého národa, jako například Ibsen nebo Strindberg. "Musíme čekat na velkého nového autora, a nemůžeme se spoléhat na úspěch příruček literární historie," zakončuje studii. Wellek se projevil jako spolehlivý diagnostik: bylo to asi o pět let později, kdy romány Milana Kundery zahájily zájem o českou literaturu v zahraničí, o němž se předtím nikomu ani nesnilo.

Jakobson a Wellek přišli do Ameriky ještě před válkou, kdy zájem o východní Evropu byl dost omezený, což mělo vliv na jejich orientaci. Po 2. světové válce nastává nová éra v americké bohemistice. Když přišli po únoru 1948 noví emigranti, nacházeli se již v podstatně změněném, pro ně příznivějším kulturně politickém prostředí. Paradoxně to byl vzestup Sovětského svazu jako poválečné velmoci, který zvýšil zájem o "satelitní" země. Po celých Spojených státech začínají vznikat katedry slavistiky, v nichž se tu a tam objevuje i bohemistika, většinou ovšem jen jako "druhý předmět". Tento trend vrcholí v šedesátých letech po počátečních sovětských úspěších v raketové technologii, kdy federální vláda poskytuje podstatné dotace za účelem založení programů zaměřených na východní země. Během čtvrt století se americká slavistika, která byla před válkou popelkou, dostává do světového popředí.

Nejproduktivnějším "únorovým" exulantem zabývajícím se bohemistikou byla Milada Součková. Součková byla známa v předválečném Československu hlavně jako autorka společenských románů. Psala však i poezii a eseje, byla členkou Pražského lingvistického kroužku. Po 2. světové válce se stala kulturním atašé ve Spojených státech, kde po Únoru požádala o azyl. Působila jako knihovnice na Harvardově univerzitě a v šedesátých letech jako profesorka české literatury na Chicagské univerzitě. Součková napsala během svého pobytu ve Spojených státech pět monografií, aniž přitom přestala psát jak prózu, tak poezii, a příležitostně i eseje na různá témata pro emigrační časopisy, Svobodnou Evropu a Hlas Ameriky. Její knihy v oblasti bohemistiky jsou: *A Literature in Crisis: Czech Literature 1938-1950* (1954), *The Czech Romantics* (1958), *The Parnassian Jaroslav Vrchlický* (1964), *A Literary Satellite: Czechoslovak-Russian literary Relations* (1969) a *Baroque in Bohemia* (1980).

A Literature in Crisis byla napsána na vrcholku studené války a jejím hlavním účelem bylo mobilizovat veřejné mínění proti kulturní genocidě ve stalinistickém Československu. To, že Součková dává dobu poválečnou do stejného rámce jako šest let nacistické okupace, mělo zřejmě propagandistický záměr, který však zkreslil celou problematiku. Nacistický útlak byl zcela jiného druhu nežli útlak komunistický a kniha dostatečně neosvětluje tyto rozdíly ani z hlediska politického, ani z hlediska ideologického. Neinformovanému čtenáři navíc připadá, že doba 1945-1948 se lišila jen v detailech od doby poúnorové. Kniha nakonec selhává i jako

propagační materiál tím, že nezahrnuje tři poslední léta stalinismu 1950-1953, která postihla kulturní život v Československu daleko tragičtěji nežli první dva poúnorové roky. Kniha M. Součkové, která byla publikována tři roky potom, co byla napsána, se tak stala příkladem známé zkušenosti exilového autora: být často jeden či dva kroky pozadu za vývojem. Zatímco koncem čtyřicátých let a začátkem let padesátých popisoval události méně černě, než jaké byly, v době postupného "tání" od poloviny padesátých let až do konce let šedesátých bylo tomu většinou naopak. Po intervenci v roce 1968 se vynořily nové problémy. Z tohoto důvodu krátká pojednání o soudobé situaci v Československu v emigračních časopisech, hlavně evropských, odrážela skutečnost věrněji nežli práce zabírající se složitějšími celky, k jejichž napsání bylo třeba více času. I tak se v kratších statích často objevily překvapující anachronismy.

V knize *A Literary Satellite* Součková opakuje své omyly. Nešťastně zvolen je již titul knihy, který přehání závislost české literatury na ruských modelech. Součková vidí obdiv českých literátů k Rusku jako jakýsi dědičný hřích, který se začíná projevat už od doby obrozenské pod vlivem Herderových tezí. Jednotlivé kapitoly pak sledují tuto závislost přes K. Havlíčka, J. Haška, Devětsil, S. K. Neumanna, M. Majerovou a jiné "realisty" až do doby poválečné, kdy se kult všeho ruského stává dogmatem. Knize se nedostává historické perspektivy: má vysloveně impresionistický charakter, čistě politické problémy se volně prolínají s literárními i s poloanekdotickými odkazy. Neinformovanost autorky o událostech v šedesátých letech pak způsobuje, že typické jevy pro tuto dobu jsou představovány jako zcela výjimečné. Přesto však tato kniha, podobně jako *A Literature in Crisis*, má daleko k takovým vysloveně protikomunistickým propagandistickým opusům, jako je třísetstránková monografie Petra Hrubého *Daydreams and Nightmares: Czech Communist and Ex-Communist Literature 1917-1987* (1990), v níž téměř vše, co mělo v českých literárních dějinách náznak levicového smýšlení, je prohlášeno za bezcenný brak.

Zbývající tři monografie Součkové, které jsou jen nepatrně postiženy dobovou politickou atmosférou, jsou na daleko vyšší úrovni. Přístup autorky zůstává sice povýtce eklektický: impresionistické postřehy se prolínají s detailními textovými rozbory, které vycházejí ze strukturální metody; široce koncipované komparatistické pasáže, v nichž se Součková opírá o svou výbornou znalost tří světových jazyků, koexistuje se staromódními interpretacemi založenými na životopisných údajích o jednotlivých autorech, avšak Součková dovede skloubit všechny tyto disparátní části s přehledem zkušeného stylisty.

U Součkové se projevuje snad více nežli u jiných emigrantů problém, na koho své práce zaměřit. Typický emigrační literární vědec, zvláště ten, který zpracovává větší celky, bere obyčejně ohled na čtyři druhy čtenářů.

Je to za prvé úzký kruh dobře informovaných specialistů, za druhé široké emigrační vrstvy a za třetí zahraniční čtenáři neznalí problematiky a většinou ani českého jazyka. Za čtvrté je většina emigračních publikací psána také s jistým ohledem na potenciální čtenáře ve staré vlasti. Součková jako by se občas obracela od kapitoly ke kapitole k různým čtenářům.

Titul knihy *The Czech Romantics* slibuje poněkud více, nežli obsahuje. Ve skutečnosti jde o tři části nestejně délky, z nichž každá se zabývá jedním autorem: K. H. Máchou, K. J. Erbenem a B. Němcovou. Úvodní část *Romantism Gives Birth to Czech Literature* je přehledem vývoje české literatury od konce 18. století do poloviny 19. století. Tato část je nejspornější v této monografii, ne snad proto, že by se v ní nacházely vyslovené nepřesné informace, ale proto, že jednotlivé problémy jsou pro knihu s převážně popularizačním zaměřením rozváděny dost jednostranně. Kapitola o Máchovi je koncipována nejdůkladněji a rozvedena nejoriginálněji, i když lze namítat, že po její četbě nezasvěcenému čtenáři Máchova próza může připadat stejně důležitá jako jeho poezie, ne-li důležitější.

The Parnassian Jaroslav Vrchlický je nejvýznamnější prací M. Součkové. V této knize se autorka snaží o přehledný úvod do autorova díla jen málo, píše knihu hlavně pro zasvěcené čtenáře, i když všechny české citáty jsou přeloženy do angličtiny. Kniha je rozdělena do dvanácti kapitol, které jsou vlastně tematicky nezávislými eseji. Tak například jedna kapitola je rekonstrukcí Vrchlického jednoročního pobytu v Itálii, jiná pojednává o jeho poměru k náboženství, další o jeho vztahu k pozitivismu, o jeho neúspěšné nominaci na Nobelovu cenu atd. Autorce jde především o Vrchlického rehabilitaci jako předního českého básníka 19. století, což dává knize polemický ráz. Součková užívá bez rozpaků polemických šlehů – většinou dost přesvědčivě – i vůči těm nejuznávanějším autoritám Vrchlického doby, T. G. Masarykovi a F. X. Šaldovi, pro jejich údajně zkreslující kritiku. Jedna kapitola je vyhrazena detailnímu hodnocení Vrchlického překladů a také zde se Součková snaží o revizi teze, že Vrchlický byl nedbalý a povrchní překladatel. V konfrontaci paralelních textů autorka argumentuje, že Vrchlického překlady francouzských básníků byly v mnohém zdařilejší než překlady Čapkovy v jeho slavné antologii. Toto tvrzení lze přijmout jen tehdy, stavíme-li lexikální přesnost nad syntaktické a prozodické kvality Čapkových překladů. Monografie vrcholí v kapitole, v níž se autorka snaží dokázat pomocí citátů, že ve Vrchlického díle najdeme zárodky poezie symbolistů, a dokonce i poválečné avantgardy. Tyto postřehy jsou nesporně zajímavé, i když lze namítnout, že jde o izolované momenty ve Vrchlického díle.

Poslední kniha M. Součkové, *Baroque in Bohemia* (s Jakobsonovým doslovem), je literárněvědnou studií jen částečně. V knize sice najdeme kapitolu o stylu J. A. Komenského, o alegorii, o české poezii 17. a 18. století,

ale také kapitolu o barokní architektuře, malířství, vyšívání, a dokonce o zahradnictví. V knize jsou desítky ilustrací. Cílem M. Součkové je podat v Pekařově tradici láskyplný obraz doby v českých dějinách, která byla po dlouhou dobu považována za období temna. Náboženské přesvědčení autorky (byla v emigraci jedním z nejnábožnějších přívrženců katolické církve) bylo nepochybně jedním z důvodů k napsání této knihy.

V emigrační bohemistice sehráli důležitou úlohu přívrženci pražské školy (strukturalismu a příbuzných teorií). Mezi nimi byli jednak starší emigranti, převážně žáci R. Jakobsona, jednak ti, kteří emigrovali do Ameriky později a seznámili se se strukturalismem přímo od J. Mukařovského, anebo od jeho pražských žáků. Do první skupiny patří Ladislav Matějka, "únorový" emigrant, který studoval pod Jakobsonem na Harvardu. Matějka je především lingvista a filolog a jeho literárněvědná publikační činnost je v podstatě omezena na popisy strukturální estetiky a sémiotiky. Matějka však sehrál důležitou úlohu jako redaktor Michigan Slavic Publications. V této edici, vydávané Michiganskou univerzitou, byly uveřejňovány obsáhlé monografie, dějiny literatury, příležitostné tisky, bibliografie, překlady a články v oboru slavistiky po dobu více než tří desetiletí. Mezi nimi byly i důležité texty v oboru bohemistiky, jako je například anglický překlad dějin české literatury Arne Nováka (s dodatkem Williama Harkinse), dvojjazyčná antologie české literatury (sestavená Matějkou), krátké studie, například Wellekovy, poslední spisy M. Součkové, kompilace článků o K. Čapkovi a jiné. Od roku 1984 je Matějka také šéfredaktorem *Cross Currents*, ročenky zabývající se středoevropskou tematikou, v níž se objevily i podstatné články o české literatuře.

Do druhé skupiny patří celá řada emigrantů. Ze starších je to především Lubomír Doležel, příslušník stejné generace jako Matějka, který však přišel do Ameriky až v šedesátých letech, kdy už měl za sebou úspěšnou vědeckou kariéru v Československu. Přednášel nejdříve, ve druhé polovině šedesátých let, jako hostující profesor na Michiganské univerzitě. Po roce 1968 se do vlasti nevrátil a přednášel několik let v Torontu. Jeho nejdůležitějším dílem napsaným v emigraci je *Narrative Modes in Czech Literature* (1973). Je to kolekce pěti esejů, v nichž autor uplatňuje metodu strukturální školy, jíž je kniha věnována. Sjednocujícím tématem je problém vyprávěče v próze. Nejdlejší je úvodní kapitola, v níž autor zkoumá základní teoretické předpoklady. Následují čtyři studie: První je o próze J. A. Komenského, druhá o K. V. Raisovi, třetí srovnává vyprávěcí techniku Karla Čapka a Vladislava Vančury a poslední je detailním rozбором Kunderova *Žertu*. Kniha je nejdůležitější anglicky napsanou strukturální knižní studií o české literatuře zabývající se konkrétními texty. Na rozdíl od exulantů, kteří dokončili své studium v zahraničí, Doležel však nezkoumá vytčené problémy v mezinárodním literárním kontextu, nýbrž omezuje se téměř výlučně na

českou literaturu. Doležel byl ovšem daleko lépe obeznámen s dějinami české literatury než téměř všichni ostatní emigranti, kteří jsou spíše slavisté a komparatisté nežli bohemisté.

Teoretických studií a studií zabývajících se "dějinami" pražské školy bylo napsáno mnoho, a to jak českými, tak americkými literárními vědci.² Nejdůkladnější anglicky psaná studie na toto téma vůbec je *Historic Structures: The Prague School Project, 1928-1946* (1985), jejímž autorem je emigrant-"osmašedesátník" slovenského původu František Galán. Peter Steiner, rovněž "osmašedesátník", který studoval v Praze pod vedením českých strukturalistů, dokončil své studium na Yale v době, kdy tam ještě působil R. Wellek. Jeho publikovaná disertace *Russian Formalism: A Meta-poetics* (1984) byla však zřejmě napsána také pod vlivem ruského yaleského literárního vědce Victora Erlicha. Podobně jako Matějka se Steiner soustřeďuje na vydávání kompilací článků, antologií a příležitostných tisků, v nichž se nacházejí i jeho články. Tato tendence je vůbec charakteristická pro emigrační strukturalisty, což snad odráží jejich vědomí příslušníků "školy". (Sklon ke krátkým studiím najdeme ovšem i u Mukařovského, ba i u Jakobsona, který nikdy nesyntetizoval své unikátní pohledy na literaturu v systematické studii.) Steiner, na rozdíl od Matějky, Doležela a Galána, napsal však také několik článků o české literatuře, v nichž uplatňuje interpretační a kontextuální metodu (například *Cops and Robbers: Václav Havel's Beggar's Opera*, *The Neglected Collection: Čapek's Apocryphal Stories as Allegory*).

Osmašedesátý rok a normalizační údobí, které po něm následovalo, postavily emigrační kritiky a vědce před nové úkoly. Bylo zřejmé, že doma skončilo krátké údobí pozoruhodného rozmachu české literatury, které zasluhovalo systematické zpracování. O to se pokusily dvě knižní monografie o českém dramatu: *Czech Drama Since World War II* Pavla Trenského, který studoval v Bratislavě, ve Vídni a na Harvardu, a *The Silenced Theater* Markéty Goetz-Stankiewiczové, která emigrovala do Kanady, kde přednáší na univerzitě v Britské Kolumbii. Že to bylo právě drama, které se stalo předmětem dvou prvních souhrnných studií, není zajisté náhodou. Tento žánr byl ze zahraniční perspektivy daleko přehlednější nežli próza, o poezii ani nemluvě. Trenského studie je zaměřena historicky. Trenský vidí vývoj českého poválečného dramatu ve čtyřech fázích: mezidobí 1945-1948, triumf socialistického realismu, revizionistické údobí a údobí podstatné umělecké svobody. Dramatiky tohoto posledního období rozděluje Trenský do dvou hlavních skupin: skupina kolem režiséra O. Krejčí, hlavně v době jeho ředitelování v Národním divadle; a drama absurdní, které mělo dvě ohniska,

² Bylo by třeba speciálního článku pro popis obsáhlé literatury o pražské škole, napsané jak českými, tak zahraničními literárními vědci. Přesto zůstal zájem většinou jen na teoretické úrovni. S výjimkou slavistů aplikují američtí literární vědci metody této školy velice málo.

v Praze a v Brně. M. Goetz-Stankiewiczová je zaměřena více synchronicky a komparatisticky. Vychází z poněkud zjednodušujícího teoretického schématu: podle ní má poválečné české drama dva inspirační zdroje, Haška a Kafku. V popředí jejího zájmu je politické a kulturní zázemí v Československu, z něhož české drama padesátých a šedesátých let vyšlo, a zkoumání analogií se západním dramatem. Tremský je rovněž autorem knihy *The Fiction of Josef Škvorecký* (1991). Škvorecký, který byl až do začátku osmdesátých let znám většinou jen emigračním čtenářům, přestože některá jeho díla vyšla v anglickém překladu již začátkem sedmdesátých let, se stal zásluhou zvýšeného zájmu anglo-amerických kritiků o českou literaturu vedle Kundery nejpřekládanějším českým autorem. Tremského kniha je kritickým úvodem do Škvoreckého díla a je zaměřena hlavně na zahraniční čtenáře, neznalé českého jazyka. Studie zahrnuje celé Škvoreckého dílo včetně románů, novel, povídek a detektivek.

Tremský spolu s americkým slavistou, profesorem Kolumbijské univerzity Williamem E. Harkinsem, sestavil kompilaci studií o české literatuře *Czech Literature since 1956* (1980). Do tohoto sborníku přispěli kromě nich George Gibian, Thomas G. Winner, A. J. Liehm a Peter Kussi. Tato kniha, ačkoli je poněkud nevyrovnaná jak tematicky, tak metodologicky, se stala v osmdesátých letech velmi užívanou pomůckou učitelů české literatury na amerických univerzitách.

Od vydání *Žertu* v polovině šedesátých let česká emigrace projevovala velký zájem o Milana Kunderu. Koncem sedmdesátých let Kundera předčil mezinárodním úspěchem všechny české autory minulosti i přítomnosti a stal se předmětem emigrantského kultu. Je nesporné, že zájem o J.Škvoreckého, I. Klímu, B. Hrabala a jiné české autory ve Spojených státech byl značně ovlivněn Kunderovou popularitou. O Kunderovi bylo napsáno v Americe mnoho kratších prací jak emigranty, tak rodilými Američany, ale první souhrnná knižní monografie v angličtině, *Terminal Paradox: The Novels of Milan Kundera* (1990), je z pera české emigrantky Marie Němcové-Banerjee (nyní profesorky na Smith College), která přišla do Ameriky ještě jako mladá děvče po Únoru a obdržela doktorát na Harvardu. Kromě knihy o Kunderovi napsala mnoho kratších článků a recenzí o české literatuře, i když jejím hlavním oborem byla původně ruská literatura. *Terminal Paradox* je detailním výkladem sedmi Kunderových románů, v němž autorka projevuje neobyčejnou kritickou citlivost. Nesoustřeďuje se tolik na politické pozadí Kunderových prací a na jeho místo v kontextu české literatury, jímž se zabývá většina kunderovských studií. Nejvíce ji zajímá Kunderův vztah k západoevropské kultuře, zvláště k francouzské literární tradici. Zde Němcová-Banerjee odhaluje množství předtím nepovšimnutých problémů.

Tento přehled zdaleka nevyčerpává danou problematiku. František Svejkský psal jak o staré české literatuře, tak o moderním dramatu. Thomas G. Winner psal o české meziválečné avantgardě, o Haškovi a poválečném vývoji české poetiky a sémiotiky. George Gibian napsal několik zdařilých esejů o nové soudobé české próze. Vilma Iggersová se zabývá hlavně židovskou problematikou v souvislosti s českou kulturní tradicí. Z mladších emigrantů je třeba si všimnout michiganského Jindřicha Tomana, který se kromě české literatury zabývá také germanistikou, Veroniky Ambrosové, která publikovala svou zajímavou disertaci o Pavlu Kohoutovi aj. Ovšem jsou zde i rodilí Američané, kteří napsali mnoho pozoruhodných knih a článků o české literatuře. To je již však námět pro jiný referát.

BIBLIOGRAFIE

LUBOMÍR DOLEŽEL:

Narrative Modes in Czech Literature, University of Toronto 1973.

F. W. GALÁN:

Historic Structures (The Prague School Project, 1928-1946), (Slavic Series No. 7), University of Texas 1985.

MARKÉTA GOETZ-STANKIEWICZOVÁ:

The Silenced Theater (Czech Playwrights without a Stage), University of Toronto 1979.

ROMAN JAKOBSON:

Moudrost starých Čechů, New York 1943.

MICHAEL MAKIN – JINDŘICH TOMAN:

ed. *On Karel Čapek (A Michigan Slavic Colloquium)*, Ann Arbor 1992.

LADISLAV MATĚJKA – R. W. BAILEY – PETER STEINER:

ed. *The Sign, Semiotics Around the World*, Ann Arbor 1978.

MARIE NĚMCOVÁ-BANERJEE:

Terminal Paradox (The Novels of Milan Kundera), New York 1990.

MILADA SOUČKOVÁ:

A Literature in Crisis (Czech Literature 1938-1950), New York 1954.

The Czech Romantics, Haag 1958.

The Parnassian Jaroslav Vrchlický, Haag 1964.

A Literary Satellite, University of Chicago 1970.

Baroque in Bohemia, Ann Arbor 1980.

PETER STEINER:

Russian Formalism (A Metapoetics), Cornell University Press 1984.

ed. *The Prague School (Selected Writings, 1929-1946)*, University of Texas 1982.

PETER STEINER – MIROSLAV ČERVENKA – RONALD VROON:
ed. *The Structure of the Literary Process (Studies Dedicated to the Memory of Felix Vodička)*,
Amsterdam-Philadelphia 1982.

PAUL I. TRENSKY – WILLIAM E. HARKINS:
ed. *Czech Literature Since 1956 (Symposium)*, New York 1980.

PAUL I. TRENSKY:
Czech Drama Since World War II, (Columbia Slavic Studies), White Plains 1978.
The Fiction of Josef Škvorecký, London 1991 (2. vyd. New York 1992).

RENÉ WELLEK:
Essays on Czech Literature, Haag 1963.
The Literary Theory and Aesthetics of Prague School, Ann Arbor 1969.
Czech Literature: East or West?, in *Czechoslovakia (Past and Present)*, ed. M. Rechcigl Jr.,
Haag 1969.
Propagace české literatury, *Proměny* 1978, s. 28-33.
New Czech Books on Literary History and Theory, *Slavic Review* 1967, s. 295-301.